Rimantas Jankauskas, Arūnas Barkus ir Gintautas Česnys

PASTARŲJŲ METŲ ANTROPOLOGINIAI RADINIAI ŠIAURĖS RYTŲ LIETUVOJE (KERNAVĖS IR RUKLIŲ SENKAPIAI)

Pastaraisiais metais (1988-1991 m.) ištirti du stambūs vėlyvi senkapiai - XV-XVII a. Ruklių (Utenos raj.), tyrinėjo D.Ribokas ir XVI-XVIII a. Kernavės (Širvintų raj.), tyrinėjo A.Luchtanas ir G.Karnatka. Antropologinė medžiaga gerai išlikusi. Pateikiame preliminarinę antropologinę charakteristiką. Kruopštesnė analizė - ateities darbas.

Kernavės gyventojai, vyrai ir moterys (žr. 1 lentelę) pasižymėjo mezomorfine (vidutinio dydžio diametrų), platoka, mezokranine smegenine kaukolės dalimi. Tam laikui tokia smegeninė buvo įprastas dalykas (G.Česnys, I.Balčiūnienė, 1988). Pažymėtinas tiems laikams labai platus kernaviškių, ir vyrų, ir moterų, veidas. Pavyzdžiui, toks platus, kaip kernaviškių vyrų veidas nepasitaikė nė viename vėlyvųjų viduramžių senkapyje, o šiek tiek jam artimą nustatėme Varniuose (134,3; irgi miestelis!) ir Šapnagių (135,0) senkapiuose. Lyginant tenka pridurti, kad visų rytų aukštaičių veido pločio vidurkis buvo: vyrų 132,4, moterų - 124,8 mm. Veido ypatybes galima būtų aiškinti miestui specifinėmis priežastimis - epochinės tendencijos skirtumais mieste ir kaime, nevienodais gracilizacijos ir brachikranizacijos tempais. Bet tokiu atveju turėtų būti priešingai, negu randame Kernavėje: mieste gracilizacija vyksta greičiau, kernaviškių veidas turėtų būti siauresnis. Antai net viduramžių Vilniuje vyrų veido pločio vidurkis buvo 132,2 mm, ir nė viename iš kasinėtų kapinynų nesiekė 135 mm. Tad kernaviškių antropologines ypatybes tektų aiškinti kažkokio plačiaveidžio rasinio komponento

priemaiša, kuri ilgam užsifiksavo populiacijos genų fonde.

Ruklių gyventojai atstovauja tam pačiam rytų aukštaičių tipui, kuris žinomas iš Ažugirių, Diktarų, Obelių, Plaučiškių ir kitų mažesnių paminklų medžiagos. Palyginti su Kernave, jų smegeninė kiek stambesnė ir pailgesnė (jie ankstyvesni!). Krinta į akis didokas nazomaliarinis kampas, bylojąs apie šiokį tokį veido viršaus suplokštėjimą, bet tam laikui tai nėra išimtinis reiškinys (žr. 2 lentelę).

1 lentelė. Kernavės senkapio antropologinė medžiaga

Nr, pagal Martiną	Požymis	Vyrų kaukolės			Moterų kaukolės		
		N	M±m	S	N	M±m	S
1	Smegeninės ilgis	38	181.8±1.3	7.9	32	176.2±1.1	6.3
8	Smegeninės plotis	38	145.3±0.8	5.3	34	139.4±0.8	4.8
9	Minimalus kaktos plotis	45	97.9±0.7	4.7	37	95.3±0.8	4.6
17	Smegeninės aukštis	40	135.1±0.9	5.4	29	128.9±1.0	5.2
45	Skruostinis plotis	28	135.2±1.0	5.2	14	128.1±1.0	3.8
48	Veido viršaus aukštis	38	70.4±0.7	4.5	30	65.3±0.9	4.7
51	Akiduobės plotis	41	41.3±1.4	2.3	31	39.6±0.4	2.2
52	Akiduobės aukštis	43	32.6±0.3	3.8	31	32.5±0.4	2.4
54	Nosies plotis	41	24.5±0.3	1.7	29	24.1±0.4	2.2
55	Nosies aukštis	41	50.4±0.4	2.6	30	48.3±0.6	3.5
75(1)	Nosikaulių kampas	23	27.4±0.9	4.4	17	29.1±1.3	5.2
77	Nazomaliarinis kampas	34	139.2±0.8	5.0	26	140.6±0.9	4.8
zm1	Zigomaksiiliarinis kampas	34	129.7±0.9	5.4	20	128.0±1.0	4.6
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	30	53.9±1.6	9.0	23	51.9±1.7	8.4
SS:SC	Simotinis rodiklis	36	40.2±1.8	10.9	25	37.3±2.0	9.9
8:1	Smegeninės rodiklis	35	79.9±0.7	3.9	32	79.2±0.6	3.5
48:45	Veido viršaus rodiklis	25	51.2±0.7	3.6	14	51.8±1.1	4.2
52:51	Akiduobės rodiklis	41	79.3±0.7	4.8	31	82.4±1.1	6.4
54:55	Nosies rodiklis	41	48.6±0.6	3.8	29	50.1±1.0	5.2

2 lentelė. Ruklių senkapio antropologinė medžiaga

Nr, pagal Martiną	Požymis	Vyrų kaukolės			Moterų kaukolės		5.9
		N	M±m	S	N	M±m	5.4S
1	Smegeninės ilgis	18	183.1±1.1	4.5	14	178.1±1.6	3.2
8	Smegeninės plotis	18	142.2±0.9	3.8	14	137.1±1.4	3.7
9	Minimalus kaktos plotis	15	96.7±1.0	3.7	13	92.9±0.9	3.3
17	Smegeninės aukštis	17	135.8±1.3	5.4	14	130.5±1.0	2.4
45	Skruostinis plotis	12	132.9±1.6	5.4	10	125.7±1.0	1.7
48	Veido viršaus aukštis	15	69.7±0.9	3.4	8	65.9±0.9	1.8
51	Akiduobės plotis	18	39.9±0.4	1.6	13	38.8±0.5	1.6
52	Akiduobės aukštis	18	31.4±0.4	1.9	13	31.0±0.5	1.3
54	Nosies plotis	16	25.0±0.4	1.6	10	24.6±0.5	4.3
55	Nosies aukštis	17	49.5±0.9	3.7	11	47.3±0.4	3.5
75(1)	Nosikaulių kampas	8	31.1±0.8	2.3	8	26.7±1.5	4.3
77	Nazomaliarinis kampas	15	141.1±1.1	4.5	11	142.9±1.1	3.5
zm1	Zigomaksiiliarinis kampas	14	129.2±1.1	4.2	10	129.9±1.4	4.3
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	13	50.0±2.6	9.4	10	49.9±2.4	7.7
SS:SC	Simotinis rodiklis	13	43.1±2.5	9.1	9	34.9±1.3	3.9
8:1	Smegeninės rodiklis	17	77.9±0.6	2.3	14	77.3±0.7	2.7
48:45	Veido viršaus rodiklis	10	52.5±0.9	3.0	7	52.7±0.6	1.7
52:51	Akiduobės rodiklis	18	78.7±1.3	5.5	13	79.9±1.5	5.5
54:55	Nosies rodiklis	16	51.0±1.0	4.0	10	52.2±1.2	3.9